

Barn i sorg

Hvordan samarbeider barnehage og hjem når barnet opplev dødsfall i nære relasjoner?



Trondheim, april 2021

Elianna Brøste Nørstegård

[kandidatnummer: 606]

Bacheloroppgave

[emnekode: BNBAC3900]

Innholdsfortegnelse:

Innholdsfortegnelse:	2
1 Innledning:	3
1.2 Problemstilling og avgrensing.....	5
1.3 Oppgavens innhold og struktur	6
2. Metode	7
2.1 Valg av metode:	7
2.2 Valg av informanter	8
2.3 Utforming av intervjuguide	8
2.4 Etiske retningslinjer.....	9
2.5 Gjennomføring av intervjuet	10
2.6 Analyseprosessen	10
2.7 Metodekritikk	11
3 Teoretisk forankring	13
3.1 Sorg hos barn.....	13
3.2 Beredskapsplan.....	14
3.3 Foreldresamarbeid	15
3.4 Kvalifisert veiledning	16
3.5 Barnehagen som samfunnsmandat	18
4. Funn og drøfting	19
4.1 Barns beste som grunnlag i samarbeidet	19
4.2 Forventet dødsfall.....	21
4.3 Kunnskap om barns sorg	21
4.4 Kompetanse og kunnskap hos de pedagogisk ledere	22
4.41 Emosjonens betydning	22
4.42 Evnen til å lytte	23
4.43 Behovet for å gi omsorg og motta omsorg	24
4.44 Foreldreveiledning	25
4.45 Beredskapsplan.....	26
4.46 Små forhold sin betydning i samarbeidet- by og land	27
5. Oppsummering	28
6 Referanseliste	30
7 Vedlegg:.....	32
Vedlegg 1: intervju guid til hjemmet	32
Vedlegg 2: intervju guid til pedagogisk leder	32

1 Innledning:

I dette kapittelet vil jeg ta for meg bakgrunn for valg av temaet og problemstilling.

Bakgrunnen for valgt tema kommer fra en selvopplevd episode i praksis jeg vil vise til innledningsvis. Deretter vil jeg skrive om avgrensingen av problemstillingen og videre vil jeg vise oppgavens innhold og struktur.

Jeg bestemte meg for tema etter en episode jeg opplevde i praksis. Episoden går slik
Jeg var på tur med en barnegruppe i en barnehage jeg jobbet i. Plutselig spør Pål 3,5 år «*hva heter pappaen din?*». Jeg svarte «*Jonas heter pappaen min, hva heter din?*». Pål stoppet å snakke og så tankefull ut. Han sier ikke noe mer, så jeg tar ordet og si «*Det er fort gjort å glemme navnet. De fleste kaller pappaen sin for pappa, de bruker ikke navnet*». Pål svarte med en gang «*«Pappaen min er død han. Han fikk kul i hodet og døde*». Jeg visste ikke helt hva jeg skulle si, men svarte til slutt «*Åh, det var trist å høre*». Resten av turen snakket Pål om andre ting.

Senere på dagen fant han ei barnebok til meg og spurte om jeg ville lese boken til han. Boken handlet om hva døden er, hvem som kan dø og hva en begravelse er.

Denne episoden danner utgangspunktet for valg av temaet. Mange synes dødsfall og sorg er et vanskelig tema. Grunnen til dette kan være at så mange er redd for å si noe feil eller gjøre noe feil som kan gjøre en forferdelig trist situasjon enda verre. Jeg har fått en unik mulighet til å få mer kunnskap om hvordan samarbeidet mellom barnehagen og hjem er. Jeg er så heldig at jeg har fått innblikk i to forskjellige perspektiver av samarbeidet, nemlig fra moren sin synsvinkel og fra de pedagogiske lederne sin synsvinkel.

Ifølge Ekvik har «*De fleste har hørt og mange har sagt nettopp denne setningen: Heldigvis var barna så små da det skjedde, for da forsto de ikke så mye av det*» (Ekvik, 2010, s.21).

Jeg er uenig i påstanden. Mitt syn på barn er at de forstår mye mer enn hva vi tror, og ut ifra episoden i praksis merket jeg at gutten forsto mye av det som hadde skjedd og at det hadde påvirket han. Jeg tror derfor at hvordan barnehagen møter barnet og hvordan samarbeidet mellom barnehage og hjem er en viktig faktor i barnets sorgprosess.

Gjennom mine tre år på Dronning Mauds Minne skulle jeg ønske at temaet barn i sorg hadde vært mer omtalt. I rammeplanen (utdanningsdirektoratet, 2017) blir ikke sorg nevnt en eneste gang, noe jeg synes er utrolig synd. Sorg er noe vi alle kommer til å oppleve gjennom livet. Dessverre kan det skje når man er liten også. Gjennom denne oppgaven vil jeg bidra til at barnehageansatte får mer kunnskap om samarbeidet og hvordan de skal kunne håndtere en lignende situasjon.

Barn kan oppleve sorg i mange situasjoner. Eksempler på situasjoner er ved sykdom, dødsfall, flytting, tap av husdyr, skilsmisse/samlivsbrudd eller andre negative endringer i deres livssituasjon (Dyregrov, 2018, s. 97). I 2020 var det ifølge SND 19 470 skilsmisser og separasjoner i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2021). Barn opplever derfor sorg i barnehagealder og derfor er det en viktig problemstilling som barnehageansatte bør ha kunnskap om. Barnehageansatte møter barn og deres foresatte i ulike situasjoner i livet. Teamet har blitt mer dagsaktuelt siden vi står midt oppi en pandemi der Covid19 herjer rundt i landet. Pandemien kan påvirke barn fordi de ikke får møte besteforeldre eller fordi noen som står barnet nært dør eller blir alvorlig syk.

I rammeplanen står det «*barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling*» (Utdanningsforbundet, 2018). Rammeplanen understreker at samarbeidet med hjemmet skal ligge til grunn for virksomheten, og fremhever viktigheten av voksnes holdninger, kunnskap og ferdigheter i møte med barnet (Glaser, 2019, s. 21). Jeg vil finne ut mer om hvilke kunnskaper og kompetanse de pedagogiske lederne har som har vært viktig i samarbeidet og hvordan samarbeidet mellom hjem og barnehage foregår når det har skjedd dødsfall i familien til hjemmet.

1.2 Problemstilling og avgrensing

På bakgrunn av min tematikk har jeg valgt meg ut følgende problemstilling:

«Hvordan samarbeider barnehagen og hjem når barnet opplever dødsfall i nære relasjoner?».

Sorg er et vidt begrep, og det er mye jeg har hatt lyst til å undersøke rundt temaet. Jeg synes det har vært utfordrende å avgrense problemstillingen min, men for at ikke oppgaven skulle bli for omfattende har jeg tatt noen grep. Som nevnt tidligere, finnes det mange ulike grunner til at barn er i sorg.. Jeg valgte å avgrense problemstillingen min til sorg rundt dødsfall. Selv om oppgaven er rettet mot dødsfall, er mye av oppgaven min relevant til andre typer sorger barn kan oppleve.

Pedagogiske ledere skal samarbeide med personalet på avdelingen, andre avdelinger og med andre instanser, som for eksempel helsesøster og barnevernet. Jeg har i denne oppgaven valgt å kalle foresatte for hjemmet. I forskingen min har jeg hatt søkelys på samarbeidet mellom de pedagogiske lederne og hjemmet, og hvordan de sammen kan håndtere dette på best mulig måte, med utgangspunkt i barnet.

Barnehageansatte i en barnehage varierer alt i fra ufaglærte til ansatte med master-utdanning. Det er assistenter, barn- og ungdomsarbeidere, barnehagelærere, pedagogiske ledere, spesialpedagoger og andre ansatte med ulike utdanninger innad helse og oppvekst, som for eksempel sosionomer, idrettspedagoger etc. Pedagogiske ledere har barnehagelærerutdanning som grunnutdanning. Jeg vil i min oppgave legge størst vekt på pedagogiske ledere, siden det er de som har mest kompetanse og kunnskap om foreldresamarbeid. Gjennom intervjuene jeg har utført i forbindelse med oppgaven, har jeg valgt å snakke med pedagogiske ledere i barnehagen. Selv om jeg i denne oppgaven har størst vekt på pedagogisk ledere kommer jeg til å skifte mellom pedagogiske ledere og barnehageansatte som er en fellesbetegnelse på alle som jobber i barnehage.

1.3 Oppgavens innhold og struktur

Oppgaven er inndelt i tre hoveddeler, metode, teori og funn/drøfting. Innledningsvis ønsker jeg å presentere metodekapittelet. Videre kommer teorikapittelet der jeg viser til teori som er relevant for å undersøke problemstillingen min. Underkapitlene i teoridelen er inndelt i; sorg hos barn, beredskapsplan, foreldresamarbeid, kvalifisert veiledning, barnehagen som samfunnsmandat og en modell for samlet profesjonell kompetanse for veiledere og lærer.

Videre vil jeg presentere funnene, og tolke disse og drøfte dem i lys av relevant teori presentert i teoridelen. Der vil jeg ha søkelys på hvilke kompetanser som er viktig for å få til et godt samarbeid, hva som er barns beste og muligheter og utfordringer ved et samarbeid. Avslutningsvis vil jeg gi en oppsummering og konklusjon på hvilke funn jeg har gjort gjennom arbeidet med oppgaven og det jeg har opplevd som mest relevant knyttet til arbeidet med problemstillingen.

2. Metode

I denne delen vil jeg gjøre rede for hvilken metode jeg har valgt for å kunne svare på problemstillingen. Ifølge Dalland er «*metode er redskapet vårt i møte med noe vi vil undersøke. Metoden hjelper oss til å samle inn data, det vi si den informasjonen vi trenger til å undersøkelsen vår*» (Dalland, 2020, s. 54).

2.1 Valg av metode:

Jeg har i oppgaven valgt å bruke en kvalitativ metode. For å samle inn data har jeg valgt å bruke intervju som strategi. Kvalitativt intervju fanger opp helheten, personlige meninger og opplevelser rundt temaet. Menneskelige faktorer står sentralt og følelsene til informantene kommer tydeligere frem (Dalland, 2020, s. 77). Det kvalitative intervjuet får frem informantens følelser, og informantenes personlige meninger, som gjenspeiler at sorg er et sårt og personlig tema.

Gjennom bacheloroppgaven min vil jeg få innblikk i utfordringer og muligheter som ligger i samarbeidet når et barn opplever dødsfall i nære relasjoner. Kvalitativt intervju gjør det lettere å gå i dybden fordi jeg har mulighet til å spørre oppfølgingsspørsmål. Eksempel på et oppfølgingsspørsmål jeg har brukt er «*på hvilken måte synes du det var utfordrende?*». Det vil bidra til at funnet blir mer helhetlig og dataen min gir flere personlige synsvinkler på hvordan samarbeidet mellom barnehagen og hjem har fungert (Dalland, 2020, s. 55).

Ifølge Kvale & Brinkmann handler semistrukturert livsverdensintervju om at temaer fra dagliglivet skal forstås ut ifra informantens perspektiv. Det kan ikke sammenlignes med den daglige samtalen folk har i hverdagen fordi intervjuet skal være profesjonelt (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46). Dette har jeg forsøkt å overholde i mitt intervju. Jeg sørget for å gjennomføre intervjuet så profesjonelt som mulig og var derfor svært bevisst over måten jeg ordla meg på.

Jeg forsøkte å balansere spørsmålstypene lukket eller åpne, og tenke gjennom hvilke spørsmål jeg stilte. Jeg ønsket å fremstå som en aktiv lytter og å ikke legge ordene i munnen på personen jeg intervjuet.

2.2 Valg av informanter

Som nevnt innledningsvis valgte jeg problemstilling etter en episode jeg opplevde i praksis. Jeg tok kontakt med moren til barnet og ved dette utførte jeg et strategisk utvalg. Strategisk utvalg omhandler å velge de personene som man tror har noe å bidra med rundt fenomenet man undersøker (Dalland, 2020, s. 60). Jeg har gitt moren til barnet ett fiktivt navn, for anonymiserings skyld, og hun blir heretter omtalt ved navet Grete. Grete mistet samboeren sin Knut i kampen mot kreft. Dødsfallet var forventet. Knut var far til barna de hadde sammen. Pål på 3,5 år og Marit på 1,5 år. Begge gikk i barnehagen når faren døde. Gjennom relasjonen vi har fra tidligere visste jeg at Grete var en ærlig og reflektert person. Dette har kommet godt med i oppgaven min, og jeg er veldig takknemlig for hennes åpenhet rundt egne erfaringer.

Relasjonen min til henne gjorde slik at jeg følte meg trygg nok til å komme med en forespørsel om hun ville delta på intervjuet. Deretter valgte jeg de pedagogiske lederne som jobbet i barnehagen der barna til Grete har barnehageplass. Jeg har gitt de pedagogiske lederne fiktive navn, og de heter fra nå Irene og Astrid. Grunnen til at jeg valgte mine informanter i samme barnehage er fordi det gir en unik mulighet til å få flere perspektiver på samme sak. Jeg hadde en relasjon til de pedagogiske lederne fra før av.

Jeg tok kontakt med informantene tidlig for å være sikker på at jeg fikk informanter som kunne belyse problemstillingen min. Jeg var usikker på om alle ville stille opp da det er sårt og personlig tema og jeg var derfor ute i god tid med å spørre.

2.3 Utforming av intervjuguide

En intervjuguide skal inneholde sentrale temaer og spørsmål som skal svare på områdene studien skal belyse (Dalland, 2020, s. 30). Jeg hadde en egen intervjuguide til mor Grete (vedlegg 1), og til de pedagogiske lederne Astrid og Irene (vedlegg 2). Til Grete hadde jeg

søkelys på hennes erfaringer, mens til Anne og Irene hadde jeg søkelys på erfaringer og spørsmål med bakgrunn i deres faglige kompetanse. Sorg er et stort tema og jeg hadde derfor søkelyset på at spørsmålene skulle omhandle hvordan samarbeidet rundt et barn i sorg er.

Ledende spørsmål gir intervjuet en retning, som skaper forventinger om hvordan intervjupersonene skal svare på spørsmålene (Thagaard, 2018, s. 97). Før jeg fikk veiledning på intervjuguiden min hadde jeg flere ledende spørsmål til Grete. Før jeg intervjuet endret jeg fra å bruke lukkede spørsmål til å bruke åpne spørsmål. Det gjorde jeg for å ivareta Grete som vil dele en sår fortelling. Åpne spørsmål vil gi Grete muligheten til å presentere sine synspunkter og erfaringer, og står fritt om hva hun ønsker å dele og ikke (Thagaard, 2018, s. 97). Selv om jeg har brukt åpne spørsmål har jeg noen føringer på spørsmålene mine slik at funnet skal besvare min problemstilling. Jeg konkluderer dermed med at intervjuguiden min har bestått av åpne spørsmål, men samtidig hatt en struktur.

2.4 Etske retningslinjer

Jeg har anonymisert navnene og laget fiktive navn. Fiktive navn vil bidra til at teksten blir mer lettlest og for at deltakernes identitet forblir skjult. Forskningspraksisen skal være etisk forsvarlig og ved dette følger er krav om konfidensialitet (Bergsland & Jæger, 2014, s.85).

Gjennom oppgaven har jeg et ansvar for at informantene ikke utsettes for skade eller andre alvorlige belastninger, og at oppgaven ikke skal skje på bekostning av enkeltpersonens integritet og velferd (Dalen, 2004, s. 168). Dette har jeg tatt på alvor. Jeg er så takknemlig for at informantene ville stille opp og snakke om et slik tema, og ønsker at de skal se fordelene ved å stille opp. Et prosjekt bidra til ny kunnskap, refleksjoner og ettertanker (Bergsland & Jæger, 2014, s.85). Jeg håper at intervjuene mine bidro til dette.

Jeg spurte to av informantene mine muntlig om de ville delta i bacheloroppgaven min, hvor jeg beskrev temaet og problemstillingen. Selv om informantens samtykke kan gis muntlig, anbefales skriftlig samtykke (Dalland, 2020, s.174). Jeg sendte ut en skriftlig forespørsel om de vill delta, og fikk dermed tilsendt skriftlige samtykker fra informantene. Det etiske var i fokus, spesielt med tanke på mor. Blant annet informerte jeg om at hun selv velger hva hun vil

svare på og ikke, og at hun hadde mulighet til å trekke seg underveis og i etterkant av intervjuet (Dalland, s. 2020, s. 88).

2.5 Gjennomføring av intervjuet

Jeg sendte intervjuguiden til informantene i forkant slik at de skulle være forberedte og at ingen spørsmål kom overraskende. Dette kunne styrke funnene mine, ved at svarene jeg fikk var mer gjennomtenkte. Jeg gjorde det også på bakgrunn av det etiske. Mor skulle få tid til å forberede seg og tenke gjennom hva hun ville dele (Dalland, 2020, s. 30).

Jeg tok kontakt med informanten for og avtalte tidspunkt og hvor intervjuet skulle gjennomføres. I barnehagen er de pedagogiske lederne på «hjemmebane». Her er de kjente og trygge, og det var praktisk med tanke på at tidsbruken ble mindre. Jeg fikk inntrykk av at Grete også syntes det var greit å møtes i barnehagen. Jeg har i etterkant tenkt at jeg burde ha spurt henne hvor hun ville møtes for å gjennomføre intervjuet slik at hun kunne ha bestemt det.

Forholdene rundt intervjuene kan bety mye for kvaliteten (Dalland, 2020, s. 87). Jeg var opptatt av at rommet var lydisolert og «skjermet» slik at vi ikke ble forstyrret under samtalen. Dette var viktig for å ivareta det etiske til mor som har en sår historie å fortelle, samt de pedagogiske lederne. Jeg laget mulighet til å forsyne seg med kaffe og te, og vi snakket litt løst og fast om barnehagen og hverdagslige ting. Åpningen ga en trygg start. Dette gjorde jeg for å skape en tillitsfull og fortrolig atmosfære (Thagaard, 2018, s. 109). Jeg prentet ut intervjuguiden slik at jeg kunne notere stikkord underveis i intervjuet. Dette gjorde jeg for å ha spørsmålene lett tilgjengelig, slik at jeg kunne gi informanten min fulle oppmerksomhet, være en aktiv lytter, samt stille oppfølgingsspørsmål og skrive ned stikkord undervegs. Senere gjorde jeg om stikkordene til fullstendige setninger.

2.6 Analyseprosessen

Etter intervjuet gjennomgikk jeg notatene og renskrev disse. Det gjorde jeg samme dag fordi informasjonen satt friskt i minnet og jeg kunne få med mest mulig detaljer. Senere leste jeg gjennom intervjuene flere ganger for å bli kjent med datamaterialet. Når jeg skulle

systematisere datamaterialet brukte jeg en tematisk analyse. Tematisering bidrar til å skape orden og mening for min egen del. Hensikten med en tematisk analyse er å redusere og systematisere datamaterialet uten å miste viktig informasjon (Johannessen, Tufte & Christoffersen, s. 2010, 160-163).

Først søkte jeg etter temaer i teksten min. Jeg hadde da et noe rotete resultat der jeg måtte foreta en opprydning. Det ble veldig mange temaer, og jeg måtte derfor velge bort noen. Jeg valgte bort de som ikke var relevant med tanke på å kunne belyse problemstillingen min. De kategoriene som alle tre informantene fortalte om, hadde jeg et ekstra fokus på. De nevnte kategoriene ga flere perspektiver, større tyngde og det ga innblikk i hva som har vært betydningsfullt i samarbeidet (Dalland, 2020, s. 99)

Under hvert tema limte jeg inn sitater som informantene har sagt om de forskjellige temaene. Jeg brukte forskjellig farger på informantene. Det var for å skape oversikt over hva informantene sa om samme tema.

2. 7 Metodekritikk

Informantene jeg intervjuet hadde jeg en relasjon til fra før. Det at jeg har en relasjon til informantene fra tidligere kan ha påvirket hvordan jeg tolker og analysere funnene, fordi jeg ikke ser på funnene gjennom objektive øyne (Dalland, 2020, s.62). Når man gjennomfører en studie, bringer man ofte med seg forståelse og fordommer inn i undersøkelsen. En fordom betyr at vi allerede har gjort oss opp en mening om fenomenet (Dalland, 2020, s. 60). Fordommer og forståelse blir ofte forsterka når en har en relasjon til personene eller situasjonen. Jeg ser de negative sidene ved et slik valg, selv om jeg ikke opplevde at vår relasjon påvirket hvordan jeg tolket datamaterialet. Jeg har prøvd å møte så forutsetningsløs som mulig (Dalland, 2020, s. 60)

Jeg gjennomførte alle intervjuene på samme dag. Tiden mellom intervjuene var nokså knapp. Det var negativt fordi jeg hadde ikke tid til å notere fra intervjuet jeg akkurat hadde gjennomført, eller forberede meg til neste intervju. Det jeg ville gjort annerledes er å spre intervjuene på ulike dager eller hatt mer tid mellom intervjuene. Siden intervjuene var så nærme hverandre kan konteksten påvirket intervjuene. Konteksteffekten handler om at

svarene informantene ga kan ha blitt påvirket av andre spørsmål som tidligere ble stilt i intervjuet (Larsen, 2017, s. 105).

«Validitet står for relevans og gyldighet. Det som måles, må ha relevans og være gyldig for det problemet som oppsøkes. Reliabilitet betyr pålitelighet og handler om at målinger må utføres korrekt og eventuelle feilmarginer angis» (Dalland, 2020, s. 43). Jeg følte jeg fikk troverdige og ærlige svar som var både valide og pålitelige. Svarene var valide fordi de var relevante til problemstillingen jeg ønsket å belyse. De var også pålitelige fordi jeg sørget for å bekrefte svarene informantene gav, ved å stille bekreftende spørsmål som «forstod jeg deg riktig nå?» eller «er det greit at jeg skriver det slik?». På en annen siden hadde funnene vært enda mer pålitelige om jeg hadde hatt lengre pause mellom intervjuene slik at jeg hadde hatt tid til å renskrive notatene og omgjort dem til fullstendige setninger med en gang. Hvis meningsinnholdet endres ved renskrivning kan dette føre til redusert pålitelighet (Dalland, 2020, s. 63).

Jeg intervjuet de tre informantene mine i samme barnehage og det vil derfor ikke kunne være overførbart til hvordan samarbeidet i andre barnehager er. Reliabilitet vil derfor være litt svakere da jeg ikke vet om andre barnehager ville gitt samme resultat. Det er to grunner til at jeg gikk bort ifra å intervju pedagogisk ledere og hjem i andre barnehager. For det første er det grunnet tidspresset vi har på oppgaven. Det hadde vært vanskelig å få tak i andre som vil stille opp som har egne erfaringer rundt temaet. Jeg var opptatt av at jeg hadde en relasjon til personene jeg intervjuet om et slikt sårt tema. Det hadde også blitt mye arbeid som jeg ikke hadde hatt tid til. For det andre tenkte jeg at å intervju tre informanter fra samme barnehage vil kunne gi en unik mulighet til å se få flere perspektiver på samarbeidet rundt et barn i sorg. Det mener jeg har styrket oppgaven min.

3 Teoretisk forankring

I denne delen av oppgaven skal jeg beskrive fem temaer som kom frem i intervjuene jeg utførte av de pedagogiske lederne og barnets forelder. Disse temaene synes jeg var de mest relevante for å besvare min problemstilling: *hvordan samarbeider barnehage og hjem når barnet opplever dødsfall i nære relasjoner?*

Temaene er; sorg hos barn, beredskapsplan, foreldresamarbeid, kvalifisert veiledning, samlet profesjonell kompetanse hos barnehagelærere.

3.1 Sorg hos barn

Dyregrov skriver at i likhet med voksne så reagerer barn ulikt når man opplever å miste en av sine nærmeste. Barns personlighet kan påvirke barns sorgprosess. Noen barn er mer ettertenksomme og grublende, og kan dvele mye rundt det med dødsfallet. Andre barn håndterer motgang bedre. Følelsesmessig modningsnivå virker også inn (Dyregrov, 2018, s. 68).

I sorgprosessen er det viktig for småbarn at de kan tro at den døde skal komme tilbake. For førskolebarn vil det ofte skape redsel og forvirring. Førskolebarn er mer hjelpeløse og passive dersom dødsfall eller andre kriser rammer dem og er svært sårbare for atskillelser. Det vil derfor ramme de litt ekstra sterkt (Dyregrov, 2018, s. 59). Noen kjennetegn ved barns forståelse av krise og sorg er at de ofte tar ting veldig bokstavelig, og trekker egne konklusjoner ut ifra det de hører og ser (Utdanningsdirektoratet, 2016).

Dyregrov skriver at type dødsfall vil virke inn på barns sorg. Man kan skille mellom plutselig dødsfall eller forventet dødsfall. Plutselig dødsfall gir ekstra utfordringer fordi en ikke har tid til å forberede seg på det mentale planet, dødsfallet er ofte mer traumatisk og det medføre ofte ytre skader som de voksne vil skjerme barna sine for (Dyregrov, 2018, s.66)

Er det et forventet dødsfall vil det hjelpe barns sorgarbeid positivt i den grad at barn vil være mer mentalt forberedt på at personen kommer til å dø og det vil dempe følelsen av sjokk når dødsfallet skjer. Da er det en forutsetning at barnet har fått informasjon gjennom

sykdomsforløpet. Et plutselig dødsfall vil som nevnt øke risikoen for senere problemer (Dyregrov, 2018, s. 42). Ifølge Ekvik vil fantasien ta over der barn ikke får informasjon om situasjonen, og fantasiene er ofte verre enn virkeligheten. Et forventet dødsfall kan påvirke barnet negativt i den grad av det er en stor påkjenning å gå å vente på et varsel om et dødsfall og at det vil bli endringer i hjemmet (Ekvik, 2010, s.31)

Ifølge Dyregrov er det foreldrenes død som har størst konsekvens for barn. Foreldrene er de som gir kjærlighet og daglig omsorg og som skaper den trygge rammen som barna er avhengig av. Foreldres død endrer stabiliteten, tryggheten og hverdagen blir preget av omveltninger. Et resultat av dette kan føre til at barna vil bli mer engstelige (Dyregrov, 2018, s.20). Foreldres død vil gi den sterkeste og mest langvarige reaksjonen (Dyregrov, 2018, s. 66).

Ifølge Ekvik opplever, tenker og føler barn mer enn de kan utrykke og de forstår mer enn vi voksne tror. De har rett på å høre sannheten akkurat som vi voksne. Når barn opplever dødsfall i nære relasjoner så skal ikke barnet skjermes eller skånes fra en sorgopplevelse. Det er en vond periode for alle, også for de små. Mangel på åpenhet, og det å bli fratatt muligheten til å være til stede i det som skjer er en større belastning enn å få vite sannheten. En annen grunn til å fortelle sannheten er fordi når barna ikke får den riktige informasjonen vil de begynne å fantasere. Fantasiene er som nevnt tidligere ofte verre enn virkeligheten (Ekvik, 2010, s. 31).

3.2 Beredskapsplan

Da er viktig at barnehagen er godt forberedt på hvordan de skal forholde seg til dette. Dyregrov skriver at erfaringer tilsier at god mental forberedelse og planlegging forut dødsfall øker sjansen for å gi en bedre håndtering av saken (Dyregrov, 2018, s.114). Beredskapsplan er nevnt som en av punktene som øker sjansen for å gi bedre håndtering av saken. I en beredskapsplan står det konkret hvem som skal gjøre hva og en liste over de ressurspersonene som bør kontaktes ved en slik hendelse. Det er som et oppslagsverk for hvordan man skal gå frem i krisesituasjoner (Dyregrov, 2018, s. 114).

3.3 Foreldresamarbeid

Foreldresamtaler, foreldremøter, foreldreveiledning, foreldrearbeid og foreldrerådgivning ligger i ordet foreldresamarbeid (Kokkersvold & Mjelve, 2003, s. 28). I følge Glaser vil hjem og barnehage til sammen utgjøre helheten i barnas liv og det er derfor viktig med et godt samarbeid. Gjennom et tett og godt samarbeid vil overgangene og helheten bedre ivaretas (Glaser, 2019, s.20). Samarbeidet skal ha barns beste som grunnlag. *«Alt barnehagen gjør, skal ha barnets beste som grunnlag, og et nært samarbeid med hjemmet er viktig for å støtte barnets utvikling»* står det i rammeplanen (Utdanningsdirektoratet, 2017).

En profesjonell pedagog skal møte familien med et åpent sinn og en ikke-dømmende og inkluderende væremåte. Verdisynet til foreldrene kan variere fra familie til familie. Desto større forskjellen på verdisyn er, jo mer utfordrende kan det oppleves å få til et godt samarbeid. En grunnleggende faktor er at foreldre opplever seg sett, hørt og verdsatt. Profesjonelle pedagoger bør ha en holdning til foreldrene som gjenspeiler den viktige rollen de spiller i et samarbeid. Dette kan de gjøre gjennom å inkludere/ gjøre foreldrene delaktige i utformingen av barnets hverdag i barnehagen (Glaser, 2019, s.93).

Barnehagen skal passe på at det ikke oppstår lojalitetskonflikter mellom hjem og barnehagen. Når lojalitetskonflikter uteblir vil det fremme barns opplevelse av å ha det bra i livet sitt, fordi det blant annet bidrar til å skape helhet i barnets liv (Glaser, 2019, s. 93). Dette beskrives slik i rammeplanen fra utdanningsdirektoratet; *«Barnehagen må tilstrebe at barnet ikke kommer i lojalitetskonflikt mellom hjemmet og barnehagen»* (Utdanningsdirektoratet, 2017)

Ifølge Glaser trenger fagpersoner en rekke kompetanser som bidrar til å styrke foreldresamarbeidet. Dette handler om å skape nære og varme relasjoner til foreldre. Relasjonskompetansen er en viktig faktor for å kunne forstå og samhandle på en hensiktsmessig og god måte. Relasjonskompetansen handler om å kjenne seg selv og hvordan man selv reagerer, samtidig som det er viktig å forstå den andres opplevelse og hva som skjer i samspillet med den andre (Glaser, 2019, s. 93)

Tillit og emosjonell modenhet er en bærebjelke i relasjonskompetansen. Emosjonell modenhet handler om forståelse av og oppmerksomhet på egne følelser, noe som er en viktig del av det pedagogiske arbeidet. Det vil i bunn og grunn omhandle at man er bevisst sine egne følelser i samhandling med andre, her gjelder dette samarbeid mellom barnehage og hjem (Glaser, 2019, s.93).

Når skal man vise følelser i møte med mennesker, og hvordan skal man regulere følelsene sine i ulike situasjoner? (Glaser, 2019, s. 100–101). I sosiale yrker innebærer god profesjonalitet at yrkesutøveren tørr å være personlig og å vise følelser. Det betyr at vi må la oss berøre som mennesker og at vi må tørre å bruke oss selv i møte med andre (Skau, 2012, s. 44)

3.4 Kvalifisert veiledning

Veiledning er et vidt begrep og jeg har derfor valgt å fokusere på begrepet kvalifisert veiledning. Ved kvalifisert veiledning har veileder kompetanse knyttet til veiledningsprosessen. Denne type veiledning skal bidra til å skape refleksjon over egen handling, begrunnelse for egen praksis og skape en dypere bevissthet (Glaser, 2019, s. 67). Jeg vil tydeliggjøre forskjellen mellom veiledning som «ufaglærte» driver med, og den som skolerte, erfarne veiledere utføre.

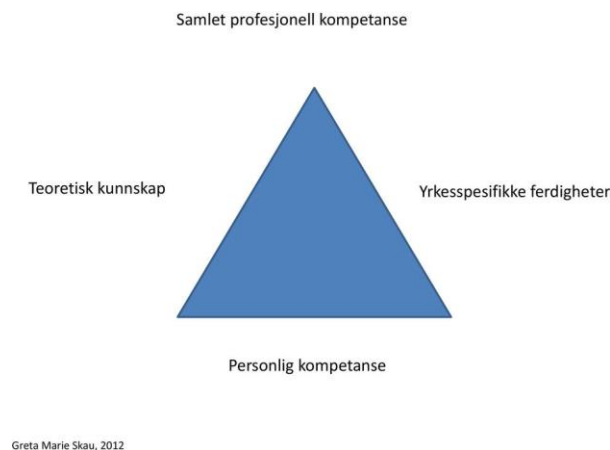
Veiledning har flere likhetstrekk med undervisning. Undervisning handler om opplæring, hvor ferdigheter og kunnskap formidles av en person til en annen. Veiledning er samtaler som skal bidra til refleksjon. Veileder har et stort ansvar for å igangsette positive og byggende prosesser hos den som søker eller trenger rådføring, med bakgrunn i fagkunnskap (Sævareid, 2008, s. 41). Formålet med veiledning er å hjelpe og ivareta et annet menneske. En god veiledning er situasjons- og persons betinget, og det er derfor vanskelig å ha retningslinjer for hva god veiledning er. Veilederens holdning, væremåte, personlighet og tilnærming er faktorer som spiller inn på om det blir en god veiledning eller ikke (Hans Inge Sævareid, 2008, s. 41).

Som veileder setter man seg selv i en sårbar situasjon, siden en skal kommunisere med et annet menneske. I denne typen kommunikasjon er man prisgitt hvordan den andre tolker framtoningen din og dine ytringer. Personen som søker veiledning, velger hvordan hun/han

vil tolke og ilegge mening i det veilederen formidler (Dag G. Aasland, 2008, s. 15). Dette er noe veilederen ikke kan kontrollere.

3.6 Samlet profesjonell kompetanse modell for veiledere og barnehagelærere

Trekantmodellen nedenfor brukes som et verktøy for å belyse de kvalifikasjonene som er hensiktsmessige og nødvendige i utøvelsen av et yrke. Disse kvalifikasjonene er splittet opp i tre ulike aspekter; teoretisk kunnskap, yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse. Modellen bidrar til å gi en helhetlig forståelse av kompetansen hos blant annet veiledere og pedagogiske ledere.



(Skau, 2012, s. 58)

Yrkesspesifikke ferdigheter omhandler evnen til å beherske ulike metoder og tilnæringsmåter til veiledning. Eksempler på dette kan være kunnskap om bestemte lytteteknikker, eller evnen til å stille de riktige spørsmålene (Skau, 2012, s. 66).

Personlig kompetanse handler om hvem veileder er som person. For en kvalifisert veileder er evnen til tilstedeværelse, samarbeidsevne, interesse for andre mennesker, selvinnsikt, evne til empati og tålmodighet viktige egenskaper. Evnen til å slippe kontroll er også vesentlig. Veileder må tåle å stå i det uferdige og gå ut av en hierarkisk definert profesjonellrolle (Skau, 2012, s. 66).

3.5 Barnehagen som samfunnsmandat

I rammeplan for barnehagen står følgende;

«Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling» står det i rammeplanen (utdanningsdirektoratet, 2017). Pedagogiske ledere har ansvar for å forvalte et samfunnsmandat. Dette betyr at de har et definert oppdrag som utøves på vegne av felleskapet på grunnlag av fagkunnskap og etiske verdier. Mandatet er å følge barnehageloven og i lovens forskrifter som rammeplan for barnehagen (Glaser, 2019, s. 20-21). Som pedagogisk leder er du dannet til å være profesjonsutøver. Å være profesjonsutøver betyr at du er et bindeledd mellom samfunnet og enkeltindivider. (Hennum & Østrem, 2016, s. 19).

4. Funn og drøfting

Presentasjon av funn og drøfting:

Informantene har delt av sine egne erfaringer og datamaterialet mitt kan hjelpe meg med å belyse problemstillingen. Funnene skal jeg drøfte i lys av relevant teori som jeg har presentert i teoridelen.

4.1 Barns beste som grunnlag i samarbeidet

Det beskrives i rammeplanen for barnehagen at «Alt barnehagen gjør, skal ha barnets beste som grunnlag, og et nært samarbeid med hjemmet er viktig for å støtte barnets utvikling» (Utdanningsdirektoratet, 2017). Når en forelder går bort er dette en utfordrende situasjon for barnehage og gjenværende forelder, og det kan være utfordrende å vite hva som er det beste for barnet. Informantene forteller om hvor bevisste de var på hvordan de ordla seg når de pratet med barna. For eksempel valgte de å si at han døde på grunn av en kul i hodet, ikke av at han hadde vondt i hodet. Dette var viktig for at barna ikke skulle tro at hvis de fikk vondt i hodet senere, kunne de dø av det. Små barn tar ofte ting veldig bokstavelig, og de tenker over det de hører og ser og trekker egne konklusjoner (Utdanningsdirektoratet, 2016).

Grete forteller om et råd hun fikk av helsesøster, det lyder slik;

«Ikke rot deg inn i en løgn som gjør at du kommer til å møte deg selv i døra senere».

Dette rådet har preget/påvirket hva hun tenker er det beste for barna. At hun skal være ærlig og forenkle sannheten ned til hva barnet kan forstå i den gitte alderen. På den måten tror Grete at barna blir bedre rustet til å håndtere sorgen. Grete forteller at barn har krav på å få vite sannheten, ikke fortellinger om for eksempel bien og blomsten.

Etter at Knut døde laget Grete en bok med bilder der han var frisk, gjorde sine hobbyer, var sammen med barna, men også bilder hvor han var syk, sårene hans og ett bilde der han var død. De hadde en lik bok med bilder og tekst i barnehagen og hjemme. Den pedagogiske lederen Irene forteller at det eldste barnet Pål var med å bestemme hva som skulle stå under bildene. Dette var en viktig faktor for å skape helhet i barnets liv. Irene forteller at boken om Knut ble tatt frem på barns initiativ, eller når de ansatte har spurt om barna vil se i den når de har

snakket om han. Pedagogisk leder Astrid forteller at boken inspirerte til samtaler rundt døden. Et eksempel på hva barna har snakket om er at de har reflektert over hva det er å være død.

Dette er noe Ekvik går inn på i sin teori, nemlig hvor viktig det er å være ærlige til barna. Han forklarer at på de områdene barna ikke får informasjon, vil fantasien ta over. Han skriver også at mangel på åpenhet er en større belastning enn å få vite sannheten. Det er sannheten hjem og barnehage må manøvrere i, både for dem selv og barna (Ekvik, 2010, s. 29). Barna skal få høre sannheten, men det er viktig at sannheten er tilpasset barnets modenhet og personlighet. Et eksempel på det er at for småbarn er det viktig at de kan tro at den døde skal komme tilbake. For førskolebarn vil det ofte skape redsel og forvirring. Noen barn er mer ettertenksomme, mens andre barn er bedre til å håndtere motgang (Dyregrov, 2018, s. 68). I likhet med voksne så reagerer også barn ulikt når man opplever å miste en av sine nærmeste (Dyregrov, 2018, s.20). Hva som sies til barn, må derfor tilpasset hvert enkelt barn.

For barna er det viktig at de ansatte har å tid og mot til nærvær. I følge Ekvik er det ikke alltid så viktig hva de ansatte i barnehagen svarer til barn som kommer med undrende spørsmål. Ansatte i barnehagen er mye sammen med barna, og for barn er det viktig at de er omringet av trygge voksne, hvor de kan finne trøst (Ekvik, 2010, s. 26). Astrid forteller at det *«Viktigste var å møte barnet med omsorg der døm la til rette for at barnet skulle få prate om det»*.

Grete forteller *"Jeg har hele tiden vært klar på at vi begge, barnehagen og hjem, skal ha samme teorien i bunnen. Det skal være samsvar mellom det jeg sier hjemme og det som blir sagt i barnehagen»*.

I rammeplan for barnehagen står det;

«Barnehagen må tilstrebe at barnet ikke kommer i lojalitetskonflikt mellom hjemmet og barnehagen» (Utdanningsdirektoratet, 2017).

Når Grete og barnehagen har en slik dialog fremmer det barns opplevelse av å ha det bra i livet sitt fordi det blant annet skaper helhet (Glaser, 2019, s. 93). Videre forteller Grete at hvis barna har snakket mye om pappa hjemme har Grete gitt beskjed til barnehagen om hva hun har sagt og hvilke vinklinger barna har hatt på spørsmålene sine. Og det samme har barnehagen hatt tilbake.

4.2 Forventet dødsfall

De pedagogiske lederne forteller at selv i en slik tragisk situasjon var det «bra» at dødsfallet var forventet. Barnehagen fikk vite to måneder før faren gikk bort at han var alvorlig kreftsyk. Samarbeidet som omhandlet farens sykdom startet da. Ved forventet dødsfall hadde barnehagen bedre tid på å forberede seg på hvordan de skulle håndtere situasjonen på best mulig måte. Grete forteller at barna var med på prosessen før faren gikk bort. Videre forteller hun at før operasjonen til Knut tok hun Pål (3,5 år) i fanget. Da fortalte hun at pappa hadde fått en kul i hodet som doktoren nå hadde operert vekk. Pappa ligger nå på ett sykehus langt borte, men han kommer snart hjem, men da kommer han til å ha et plaster på hodet.

Informantene nevne ikke noe om de negative sidene ved et forventet dødsfall, men de var opptatt av å fortelle at det er en tragisk hendelse uavhengig om det var et brått eller forventet dødsfall. Det er viktig at barnehageansatte anerkjenner familien sin sorg når en slik hendelse inntreffer og ikke «lener seg» på at dette var de forberedt på. Selv om det er forventet dødsfall er det ikke vanlig for et barn å miste faren sin, eller for moren å miste samboeren sin. Det er en stor overgang for familien og sorgen må anerkjennes på lik linje som om det var et brått dødsfall. En negativ side ved forventet dødsfall er at det er kan være en stor påkjenning å vente på et varsel på mulig død (Ekvik, 2010, s. 31). Moren synes det var tøft å fortelle barna om farens kreftsykdom da hun selv hadde mye å fordøye og ta innover seg. Brått dødsfall er ofte mer traumatisk og det medføre ofte ytre skader (Ekvik, 2010, s.31). Barna fikk se bilder av faren der han var død. Barna så at han ikke hadde det vondt. Hadde det vært et traumatisk dødsfall med store ytre skader hadde saken blitt en helt annen.

4.3 Kunnskap om barns sorg

Jeg spurte de pedagogiske lederne om de synes de hadde nok kompetanse og kunnskap rundt temaet barn i sorg. Begge pedagogiske lederne svarte nei, og videre forteller de at skulle ønske de hadde mer yrkesspesifikke ferdigheter rundt temaet. Ingen av de hadde hatt noe særlig om temaet under sin utdanning for å bli barnehagelærere. Irene nevner at en ide hadde vært og rådført seg med noen andre med kompetanse om barn i sorg, og snakket mer om det i personalgruppen.

En barnehagehverdag er preget av at det er hektisk og underbemannet slik at de ofte ikke er tid til å lese fagbøker etc. Irene har spurt seg selv flere ganger «gjør vi nok?». Videre forteller hun at balansegangen mellom det å støtte barna i bearbeidingen, men samtidig ikke «presse» barna til å sørge er en vanskelig balansegang. Mer kunnskap om sorg hos barn under utdanningen, samarbeid med andre instanser som kan mer om temaet og flere kurs til alle ansatte i barnehagen hadde ifølge de pedagogiske lederne bidratt til en viktig kompetanseheving.

4.4 Kompetanse og kunnskap hos de pedagogisk ledere

Selv om de pedagogiske lederne synes de har for lite kunnskap om temaet barn i sorg er de profesjonsutøvere som har en unik kompetanse og kunnskap om blant annet barn og foreldresamarbeid. De pedagogiske lederne skal ha både yrkesspesifikke ferdigheter og personlig kompetanse (Skau, 2012, s. 59). Det er en rekke kompetanser og kunnskap som bidrar til å styrke foreldresamarbeidet, hva som er barns beste og kommunikasjon mellom hjem og barnehage. Gjennom intervjuet med Grete foreller hun blant annet at; *«Barnehagen har vært veldig fantastisk hele veien. De tok dette på en god måte, og jeg hadde mange gode samtaler med de ansatte. Jeg har fått kjempegod oppfølging, all den oppfølgingen jeg ville ha. Barna har blitt tatt godt vare på. Kommunikasjon har vært helt enestående».*

Det er tydelig at Grete er fornøyd med samarbeidet med barnehagen og jeg har spurt de pedagogiske lederne hvilke kompetanser de har vært viktig i et foreldresamarbeid.

4.41 Emosjonens betydning

Astrid forteller at hun tar fort til tårer i samarbeid med foreldre. Astrid beskriver at hun synes det er positivt fordi det viser empati og omsorg. Hun synes det kan være negativt da hun fort blir rørt når det ikke helt passer å bli rørt. Irene nevner også at «å vise empati» er viktig i samarbeidet.

Det å bry seg om andre er en personlig kompetanse (Skau, 2012, s. 89). Det trenger ikke være negativt å vise følelser i møte med hjemmet. Som nevnt i teoridelen er det å være emosjonell en viktig bærebjelke i å øke relasjonskompetansen (Glaser, 2019, s. 101). Astrid har et bevisst forhold til sine egne følelser og sitt eget følelsesregister. Ved å forstå følelsenes betydning kan det være med på å påvirke det pedagogiske arbeidet positivt. Det er fordi Astrid har kjennskap til egen og andres følelsesregister og forstår hvordan følelser kan være til hjelp for å handle fornuftig og klokt (Glaser, 2019, s. 101).

4.42 Evnen til å lytte

En yrkesspesifikk ferdighet som de pedagogiske lederne trekker frem, er evnen til å lytte til andre. *Irene forteller nærmere at det er viktig å «gi andre rom til å prate, viktig å kunne lytte og la andre få tid til å snakke, særlig når det omhandler vanskelige temaer».* Astrid beskriver at en personlig kompetanse hun har er å få foreldre til å åpne seg gjennom å lytte. Grete forteller;

«Jeg følte hele tiden at jeg hadde regien, på en god måte, jeg bli lyttet til og tatt på alvor».

Gjennom å lytte kan de pedagogiske lederne få en god forståelse av Grete sin situasjon, problemer og behov. Å lytte handler om å lytte til det som blir sagt med ord, men også klangen i stemmen til den som formidler det, talens tempo, volum og stillheten mellom ordene. I en slik situasjon lytter man for å forstå noen bedre og for å kunne hjelpe en annen med å klargjøre sine tanker og følelser (Skau, 2012, s. 89).

Det høres kanskje enkelt ut at de ansatte «bare» skal lytte, men her er det mange fallgruver. Reflekterte, bevisste pedagogiske ledere som er kritiske til egen praksis er en forutsetning for å heve kompetansen til å bli en god lytter. En fallgruve kan være at man snakker forbi hverandre. Det vil si at mens den andre snakker er man så opptatt av hva man selv skal si enn å lytte til hva den andre snakker om. Dette ser jeg i sammenheng med det Irene sier om å la andre få tid til å snakke, og viktigheten av dette. Ifølge Glaser handler å lytte aktivt om å se, anerkjenne og bekrefte den andre med tilstedeværelse i form av blikk, kroppsspråk og parafrasering (Glaser, 2019, s. 102).

De ansatte i barnehagen må bruke tid slik at de er helt sikre på at de har forstått den andre korrekt, og ikke trekker forhastende beslutninger som bidra til et negativt utgangspunkt for videre handling. Det kan føles som overgrep for moren om de ansatte i barnehagen ikke lytter aktivt til hva hun formidler (Skau, 2012, s. 89). Slik som Irene beskriver, er dette ekstra viktig når det er et sårt tema, som Grete sin fortelling. I slike situasjoner kan det skje at man som mottakere ikke er i stand til å fange opp budskapet. Rent auditivt hører de ansatte hva som blir sagt, men følelsesmessig blokkere de meningene (Skau, 2012, s. 89)

4.43 Behovet for å gi omsorg og motta omsorg

Grete forteller at på et tidspunkt ble det for mye for henne. Alle skulle vise medfølelse og alle ville hjelpe. Ikke bare i barnehagen, men også i bygda. Grete ville derfor at barnehagen skulle være et fristed der det var barna som var i fokus. Hun synes dette var viktig for at henting og levering skulle gå upåvirket for barna. Videre forteller hun at dette respekterte barnehagen med en gang.

Til tross for at Irene hadde full forståelse for mors ønske om at ting skulle være normalt i barnehagen forteller hun at;

«Vi hadde veldig lyst til å gi henne en klapp på skulda, spørre hvordan det gikk og vise at vi tenkte på henne».

Astrid forteller at hun hadde forståelse for hva moren ville, men at det kunne vær utfordrende fordi hun så gjerne ønsket å spørre hvordan hun hadde det og å vise empati og omsorg gjennom trøst. Ansatte i barnehagen fortalte til Grete at hun måtte bruke barnehagen for alt den var verdt i denne perioden og at hun måtte ta kontakt med barnehagen når som helst. De kunne hjelpe henne ved henting og formidlet at barna kunne være i barnehagen hele åpningstiden hvis det var behov for det.

Som pedagogisk leder tar en del i andres menneskers liv og det er derfor veldig naturlig at man vil hjelpe og at man bryr seg. Det å bryr seg er en personlig kompetanse (Skau, 2012, s.44). På den andre siden kan man bryr seg for mye slik at det blir for personlig, og profesjonaliteten svekkes. Det kan være vanskelig for de pedagogiske lederne å nærme seg familien da de kan føle at de trår over deres private grense. Det er en vanskelig balansegang, som det ikke finnes noe fasit svar på, da det er situasjon- og persons bestemt. Det er viktig å la

seg berører som personer og vi må tørre å bruke oss selv som medmennesker, men det er også viktig å finne en god balanse slik at utfallet blir best mulig (Skau, 2012, s.44).

De pedagogiske lederne viste omsorg til Grete ved at de tok hensyn til hennes følelser og behov. I en slik situasjon er det viktig å finne ut hva det er Grete trenger fra barnehagen. Selv om de pedagogiske lederne gjerne ville vise mer empati til mor gjennom trøst la de det til siden og tok det Grete sa på alvor. Gi omsorg er ikke nødvendigvis det å gi trøst, men å høre på hva Grete har å si og respektere hennes behov og følelser. For foreldre er det viktig at man opplever seg sett, hørt, verdsatt og at man blir møtt som en gjensidig viktig samarbeidspartner i barnets barnehagehverdag (Glaser, 2019, s.93).

4.44 Foreldreveiledning

Astrid forteller at i et foreldresamarbeid er det viktig at pedagogisk leder tør å veilede foreldrene. utfordringer som kan oppstå i samarbeidet er når hjemmet sitt verdisyn avviker fra det som barnehagen og barnehageansatte har. Det kan også være at det som står i rammeplanen og/eller i lover og regler for barnehagen er i strid med hjemmet.

I foreldresamarbeidet mellom barnehage og hjem der en tragisk hendelse, som dødsfall, har skjedd er det allerede mange følelser for både ansatte og hjemmet, som kan gi en ekstra utfordring for å veilede familien i en allerede sårbarsituasjon. Som pedagogisk leder er det viktig å være åpen og forståelsesfulle for hjemmet. Profesjonelle pedagoger skal ha søkelys på at hjemmet er viktige samarbeidspartnere. Foreldrenes holdninger og verdier skal bli sett, hørt og verdsatt (Glaser, 2019, s. 93). Selv om de skal bli sett, hørt og verdsatt har barnehagen en plikt å følge rammeplanen som utøves på vegne av felleskapet. Hvis verdiene og holdningene strid imot det som står der skal de pedagogiske lederne tørre å veilede.

En yrkesspesifikk ferdighet er evnen til å stille de riktige spørsmålene (Skau, 2012, s. 66). Astrid forteller at en kompetanse som er viktig i foreldresamarbeid er å stille ærlig, spørrende spørsmål. For å kunne veilede er det viktig å bli kjent med familien du skal veilede og få de til å åpne seg. Veilederen har ingen kontroll over hvordan foreldrene reagerer, og det er derfor vanskelig å forberede seg og ha kontroll over situasjon både i forkant og under selve gjennomføringen. Den urovekkende erkjennelsen av det å kommunisere ved at man er prisgitt den andre fordi man med ens egne ytringer gir fra seg kontrollen til den andre over hvordan

disse ytringen tolkes.

Som veileder kan man føle seg sårbar i en slik situasjon. Det krever derfor at den pedagogiske lederen finner mot til å gjennomføre veiledningen.- For å unngå å føle seg sårbar kan en som veileder forsøke å sette seg inn i forelderens situasjon (Kristiansen, 2008, s. 15). Det er viktig å tørre å veilede fordi det skaper en veiledning til hjemmet som skal ivareta og hjelpe hjemme der det skal skje en endring og utvikling (Aasland, 2008, s. 18). Den pedagogiske lederen har et samfunnsmandat og rammeplanen som følges skal sørge for at alle aktiviteter barnehagen gjennomfører skal være til barnets beste. En pedagogisk leder er derfor pliktig å veilede, dersom veiledningen er til det beste for barnet (Glaser, 2019, s. 20).

En viktig forutsetning for at det skal bli en god veiledning er at veileder har et godt forhold til forelder. Forelder må våge å la seg engasjere og involvere basert på en visshet om at veilederen vil deg vel og ønsker det beste for deg (Kristiansen, 2008, s. 38). Dette viser viktigheten av at man som pedagogisk leder er profesjonell og jobber for å skape tillit og en god relasjon til hjemmet. En god relasjon til hjemmet som opplever dødsfall i nære relasjoner er en viktig forutsetning for at samarbeidet, og veiledning mellom hjem og barnehage blir bedre (Glaser, 2019, s. 100-101).

4.45 Beredskapsplan

Astrid forteller at det i beredskapsplanen stod det mest om praktiske ting, ikke hvordan man skal møte barnet eller familien. Av det førstnevnte sto det blant annet at to av personalet besøker heimen med blomsterhelsing, representanter fra personalet deltar i begravelser, avtal når barnet skal komme i barnehagen igjen etc. Det som siste som stod var; «*Syn omsorg for barnet og familien, ta initiativ og prat med dem*».

Videre stod det under overskriften «*Når barn eller voksne dør*»;

«*Det er viktig å samarbeide med foreldre til barnet/barna som kjenner vedkommende. På den måten kan barnehagen ivareta barnet/barna med nærhet, trøst, samtale og lignende. Barnet kan ha med bilde av vedkommende, eller gjenstander dem forbitt med han/ho. Tenn lys, syng*

sanger, les bøker, legg til rette for lek, tegninger o.a»

Felles for alle informantene var at beredskapsplanen ga en trygghet. Grete sier det var en trygghet fordi hun følte at de ansatte var profesjonelle og hun var trygg på at barnehagen ivaretok barna. Det å være profesjonell kan ses i nær sammenheng med å være kompetent. Kompetent betyr at man er skikket eller kvalifisert til det man gjør (Skau, 2012, s. 57). De pedagogiske lederne synes det var en trygghet med beredskapsplan fordi den hadde en «oppskrift» på hva de skulle gjøre.

Selv om beredskapsplanen ga en trygghet, forteller de pedagogiske lederne at den burde vært mer konkret. Begge nevner at det burde vært en egen plan på brått dødsfall og forventet dødsfall. I beredskapsplanen som informantene forteller om skilte de ikke mellom brått og forventet dødsfall. Et eksempel som Astrid forteller, er at det sto i beredskapsplanen at styrer skulle invitere til personalmøte samme kveld de fikk beskjed om dødsfall. Det var ikke nødvendig da det var et forventet dødsfall på grunn av sykdom og de allerede hadde forberedt seg på hvordan de skulle håndtere situasjonen.

Et annet eksempel som Astrid forteller om handler om at beredskapsplanen burde vært enda mer konkret. I beredskapsplanen sto det at «barnehagen skal informere foreldre om hvordan barnehagen vil håndtere det som har skjedd». I barnehagen gjorde styrer det sammen med Grete, og Astrid mener det burde stått sammen «informere foreldre sammen med foresatte om hvordan barnehagen vil håndtere det som har skjedd». Grete forteller at hun følte at hun ble skjermet på en god måte.

4. 46 Små forhold sin betydning i samarbeidet- by og land

På slutten av intervjuet spurte jeg informantene om de hadde noe annet å tilføye. Astrid svarte at hun har tenkt på at samarbeidet og situasjonen er preget av om barnehagens beliggenhet er i en by eller på landet. Irene forteller at;

«Det at det var et lite samfunn var positivt fordi vi kjenner til familien fra før».

Begge de pedagogiske lederne forteller at barnehagen sin beliggenhet er i et område der samfunnet er slik at «alle kjenner alle», og det er preget av nære relasjoner der de ansatte ofte

har kjennskap til familien og de foresatte til barna. De forteller videre at det geografiske området barnehagen ligger i og samfunnet har hatt betydning for samarbeidet.

Jeg stilte Astrid oppfølgingsspørsmål om hvorfor det har hatt stor betydning. Astrid beskriver det slik at det har vært en fordel med mindre forhold i en slik situasjon. Hele samfunnet visste om dødsfallet og hvem familien var. Et eksempel var at det var mindre barn i barnehagen den dagen begravelsen var slik at alle ansatte i barnehagen skulle få reise i begravelsen.

Videre forteller Astrid at tilliten til foreldrene ofte er der fra første stund. Det har betydning for samarbeidet siden et godt samarbeid er avhengig av gjensidig tillit. Dette kan jeg begrunne gjennom et sitat fra boken foreldresamarbeid;

«Det ideelle samarbeidet hviler på gjensidig tillit og på en felles ansvarsfølelse og beslutningstager» (Glaser, 2019, s. 67).

Tillit er ikke noe en har krav på, men det er noe fagpersonen må være verdig tillit (Glaser, 2019, s. 94). Den verdige tilliten er der fra første stund siden det er lite samfunn og foresatte kjenner til barnehagen og de ansatte og de har opparbeidet seg en verdig tillit i samfunnet. Astrid merker at de som kommer flyttende ikke har samme tilliten fra første stund.

5. Oppsummering

Målet med oppgaven var å belyse hvordan samarbeidet mellom barnehagen og hjemmet er når barnet opplever dødsfall i nære relasjoner. Alle tre informantene forteller at beredskapsplanen har påvirket samarbeidet positivt. Felles for alle informantene var at de beskrev at beredskapsplanen ga en trygghet fordi det ga en oppskrift på hva de skulle gjøre. For Grete var det en trygghet, fordi barnehagen visste hva de skulle gjøre og de var profesjonelle.

En annen viktig del som har påvirket samarbeidet er at barnehagens beliggenhet er i et lite lokalmiljø der «alle kjenner alle». De pedagogiske lederne synes det var positivt fordi de kjente til familien fra før av og de hadde en tillit til hverandre. Et godt samarbeid hviler på gjensidig tillit og på en felles ansvarsfølelse og beslutningstaking (Glaser, 2019, s. 67). De skiller mellom forventet dødsfall og brått dødsfall. Barnehagen hadde bedre tid på å forberede seg på hvordan de skulle håndtere situasjonen på best mulig måte fordi det var et forventet dødsfall. For barns sorgarbeid er det positivt fordi barnet blir mer mentalt forberedt og det vil

dempe følelsen av sjokk. En forutsetning er at barnet er med i prosessen. Negative sider ved forventet dødsfall er at det kan være en stor påkjenning å vente på et varsel på mulig død, og at de ikke får den samme anerkjennelsen over sin sorg når dødsfallet skjer.

Innledningsvis fortalte jeg at jeg ønsket å finne ut mer om hvilke kunnskap og kompetanse de pedagogiske lederne har som har vært viktige i samarbeidet. De pedagogiske lederne forteller at å vise empati har vært viktig i samarbeidet. Gjennom å være bevisst over egne følelser og sitt eget reaksjonsmønster/følelsesregister vil det være med å påvirke det pedagogiske arbeidet positivt. Det er fordi de forstår hvordan følelser kan være til hjelp for å handle fornuftig og klokt. Alle informantene nevner den personlige kompetanse med å lytte. Grete forteller at hun blir lyttet til, og de pedagogiske lederne var bevisste på hvordan de var som lyttere. Gjennom å lytte kan de pedagogiske lederne få en god forståelse av Grete sin situasjon, holdninger, verdier og behov. Grete vil føle seg sett, hørt og verdsatt i samarbeidet.

De pedagogiske lederne har hatt lyst til å gi Grete omsorg i form av trøst og ved å spørre hvordan hun hadde det. Grete ville at barnehagen skulle være fristed for barna, og at de ikke skulle være søkelys på hvordan hun hadde det. De pedagogiske lederne forstod og aksepterte

det, og de lyttet til mors behov. Ved å lytte til mors behov ga de den omsorgen mor trengte i den perioden. Dessverre opplever barnehagebarn sorg. Barnehageansatte er mye sammen med barna og det er derfor viktig at barnehageansatte har kunnskap og kompetanse om temaet barn i sorg også. Det skulle derfor vært mer om det i løpet av utdanningsløpet, kurser, faglitteratur og åpenhet rundt temaet. Forskningen min har gitt meg en trygghet på at jeg som framtidig pedagogisk leder har kunnskap og kompetanse som er helt unik i samarbeidet med hjemmet et dødsfall til familien skjer. Da tenker jeg på kunnskap om foreldresamarbeid og foreldreveiledning.

Det informantene forteller som har vært i fokus for barns beste er at barna skal få vite sannheten. Sannheten som skal være tilpasset barns modenhet og personlighet. Mangel på åpenhet er en større belastning enn å få vite sannheten. Samtidig som det er viktig hvordan de ansatte ordlegger seg og i hvor stor grad de forteller sannheten er det viktig for barna å ha ansatte som har tid og mot til nærvær. Dette er forklart med teori om barns i sorg, og Grete sitt råd fra helsesøster. Vi må være ærlige med barna, de fortjener å vite!

6 Referanseliste

- Bergsland, M. & Jæger, H. (red.) (2014) Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Dalen, M. (2004). *Intervjuprosessen*. Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Akademisk.
- Dyregrov, A. (2018). *Sorg hos barn. En håndbok for voksne*. Bergen: Fagbokforlaget
- Ekvik, S. (2010). *Tårer uten stemme: Når barn er blant dem som sørger*. Verbum.
- Glaser, V. (2018). *Foreldresamarbeid: Barnehagen i et mangfoldig samfunn*. Universitetsforl.
- Hans Inge Sævareid. (2008). Om «menneskearbeid» og «ekspertarbeid» i veiledning. I *Til den andres beste: En bok om veiledningens etikk* (s. 41–57). Gyldendal Akademisk.
- Hennum, B. A., & Østrem, S. (2016). Barnehagelæreyrke som profesjon. I *Barnehagelæreren som profesjonsutøver* (s. 17–24). Cappelen akademisk.
- Johannessen, A, Christofferesen, L. & Tufte, PA. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag
- Kristiansen, A (2008). I *Til den andres beste: En bok om veiledningens etikk*. Gyldendal Akademisk.
- Kokkersvold, E., & Mjelve, H. (2003). Psykososialt arbeid. I *Mellom oss trening i kommunikasjon i gestaltperspektiv* (s. 18–30). Gyldendal akademisk.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). Karakterisering av det kvalitative forskningsintervjuet. I *Det kvalitative forskningsintervju* (s. 42–65). Gyldendal akademisk.
- Larsen, A. K. (2017). *En enklere metode veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Fagbokforl.
- Skau, G. M. (2012). *Gode fagfolk vokser: Personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. Cappelen Damm akademisk.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse en innføring i kvalitative metoder*. Fagbokforl.
- Utdanningsdirektoratet. (2016). *Håndtering av kriser og sorg i barnehagen*.
<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/kriser-og-sorg-i-barnehagen/Handtering-av-kriser-og-sorg-i-barnehagen/>
- Statistisk sentralbyrå. (2021, mars 8). *Ssb.no*. ssb.no.
<https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/ekteskap/aar/2021-03-08>

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>

7 Vedlegg:

Vedlegg 1: intervju guid til hjemmet

Tema: Barn i sorg

Problemstilling: «Hvordan samarbeider barnehage og hjem når barnet opplever dødsfall i nære relasjoner?».

Som en bakgrunn, kan du fortelle litt om omstendighetene rundt dødsfallet og hvordan du håndterte dette rundt barna?

- 1. Hvor var barna når far døde? Hvordan ga du beskjeden til barna om at farene var død?**
- 2. Hvordan samarbeider barnehagen og hjem når en slik hendelse oppstår**
 - Hvordan opplevde du den første tiden med barnehagen etter dødsfall? Hva opplevde du som godt da? Eller hva var det du eventuelt savnet eller skulle ønske at barnehagen hadde gjort annerledes?
 - Opplevde du at du fikk oppfølging, samtaler og støtte etter at det har gått noe mer tid? Hvordan har denne utviklet seg? Hva har vært bra og eventuelt mindre bra?
 - Hvordan opplever du at barnet har blitt støttet i barnehagen av barnehagepersonalet?
 - Har samarbeidet med barnehagen vært viktig i denne perioden? Hvilke andre instanser har du samarbeidet med?
 - Hva har du savnet eller ønsket at barnehagen kunne gjort mer av eller annerledes?
- 3. Opplevde du at barnehagen hadde noen kunnskaper, ferdigheter og kompetanse som var gode i møte med deg og barnet?**
- 4. Hva synes du har vært viktig for å støtte og møte barnet som sørger på best mulig måte?**
- 5. Noe annet du vil tilføye?**

Vedlegg 2: intervju guid til pedagogisk leder

Tema: Barn i sorg.

Problemstilling: «Hvordan samarbeider barnehage og hjem når barnet opplever dødsfall i nære relasjoner?»

1. Åpningsspørsmål

- hvor lenge har du vært pedagogisk leder i barnehagen?
- har du opplevd andre barn i barnehagen som har mistet en av sine nærmeste i tiden du har vært pedagogisk leder?
- har du erfaring med barn i sorg utenfor arbeidsplassen? Er det noe du vil fortelle om?

2. Samarbeidet mellom barnehagen og hjem

- hvordan fikk du beskjed og hvordan startet arbeidet med å møte barnet og foreldrene etter dødsfallet?
- er det noe du vil trekke frem som du synes var fint og fungert bra?
- er det noe du vil trekke frem som du synes var vanskelig og/eller som du skulle ønske du hadde gjort annerledes?
- ble beredskapsplan brukt i denne perioden? Hvilken støtte gav beredskapsplan i møtene med hjemmet?
- Var det noe du savnet som burde stått i beredskapsplanen?
- hvordan ga dere oppfølging, samtaler og støtte når det har gått litt tid?
- har det vært noen utfordringer når det kommer til samarbeidet mellom barnehagen og hjemmet? Kan du fortelle om dette?
- hva er det du synes har fungert bra når det kommer til samarbeidet mellom barnehagen og hjem? Kan du fortelle om dette?
- samarbeider de med andre instanser når dette skjedde? Viss ja, hvem var det og hvordan fungerte samarbeidet?

- hvordan informerte og veiledet du personalgruppen på avdelingen til hvordan dere som avdeling skulle samarbeidet med foreldrene på best mulig måte?
- Hvilke kompetanser har du som pedagogisk leder som har vært viktig i foreldresamarbeidet?

(eksempler på kompetanser kan være evnen til nære og varme relasjoner til foreldre, kommunikasjonsferdigheter, samtaleferdigheter, spørsmål som utfordrer osv.)

3. Noe annet du vil tilføye?